

TYMCZASOWA USTAWA

o powszechnym obowiązku służby wojskowej.

TYTUŁ I.

O służbie wojskowej w ogólności.

Art. 1. Służba wojskowa jest obowiązkiem każdego obywatela Państwa Polskiego. Obowiązku tego dopełnić musi każdy obywatel osobiście.

Art. 2. Zwolnienia ze służby wojskowej, ulgi w jej pełnieniu, skrócenia i odroczenia jej terminów — są ustalone w niniejszej ustawie.

Art. 3. Służba wojskowa jest dwojaka:

- a) służba czynna,
- b) służba pomocnicza.

TYTUŁ II.

O służbie wojskowej czynnej.

Art. 4. Służba wojskowa czynna obejmuje:

- a) służbę w wojsku stałym,
- b) służbę w zapasie,
- c) służbę w rezerwie,
- d) służbę w obronie krajowej,
- e) służbę w pospolitem ruszeniu.

Art. 5. Obowiązek służby w wojsku stałym rozpoczyna się 1 stycznia tego roku kalendarzowego, w którym obowiązany kończy 20 lat.

Art. 6. Służba w wojsku stałym trwa 2 lata, licząc od dnia rozpoczęcia służby.

Komenda Główna wojsk polskich może atoli służących w wojsku stałym po odbyciu dostatecznego wyszkolenia urlopować na okres czasu, przez siebie ustalony

Art. 7. Zapas obejmuje wszystkich tych, którzy przy przeglądzie zostali uznani za zdatnych, jednakże z powodu wypełnienia kontyngensu nie mogli być powołani do służby w wojsku stałym.

Art. 8. Służba w zapasie trwa trzy lata, licząc od pierwszego dnia przeglądu wojskowego, dokonanego w roku kalendarzowym, w którym obowiązany kończy lat 20.

W ciągu tego czasu zapasowy musi przejść równorzędne wyszkolenie wojskowe do tego, jakie przechodzą służący w wojsku stałym.

Art. 9. Zapasowi będą powoływani do służby w wojsku stałym w porządku losów, wyciągniętych przy przeglądzie, poczynając od najmłodszego rocznika, skoro w pewnym roku przepisany kontyngens nie zostanie pokryty albo przepisana nim ilość wojska w czasie późniejszym się zmniejszy (art. 6 ust. 2). Odbyty poprzednio przez zapasowego okres wyszkolenia wojskowego zostanie wliczony do służby w wojsku stałym.

Art. 10. Po ukończeniu służby zapasowi zaliczeni zostają do rezerwy i obowiązani są do tych samych ćwiczeń, co odpowiednie roczniki rezerwistów, którzy odbyli służbę w wojsku stałym.

Art. 11. Służba w rezerwie trwa od chwili zwolnienia ze służby w wojsku stałym, względnie w zapasie, aż do końca tego roku kalendarzowego, w którym obowiązany kończy lat 30.

W ciągu tego czasu rezerwiści obowiązani są do odbycia kilku okresów ćwiczeń, trwających razem najwyżej 20 tygodni.

Art. 12. Rezerwiści uważani są za bezterminowo urlopowanych żołnierzy wojska stałego. Rząd może każdej chwili polecić powołać ich pod broń.

Art. 13. Służba w obronie krajowej trwa od chwili zwolnienia z re-

zerwy do końca tego roku kalendarzowego, w którym obowiązany kończy lat 4).

W ciągu tego czasu należący do obrony krajowej obowiązani są do odbycia kilku okresów ćwiczeń, trwających razem najwyżej 12 tygodni.

Art. 14. Do służby w pospolitem ruszeniu są obowiązani:

- a) wszyscy mężczyźni od 1 stycznia tego roku kalendarzowego, w którym kończą lat 18, aż do 1 stycznia tego roku kalendarzowego, w którym się zaczyna ich obowiązek służby w wojsku stałym, względnie w zapasie, a więc w którym kończą lat 20;
- b) wszyscy ci, którzy ukończyli służbę w wojsku stałym, w zapasie, w rezerwie i w obronie krajowej. Obowiązek służby w pospolitem ruszeniu dla tej kategorii rozpoczyna się od tego roku kalendarzowego, w którym obowiązany kończy 41 rok życia, i trwa do końca tego roku kalendarzowego, w którym kończy on lat 50;
- c) wszyscy ci, którzy nie zostali od służby wojskowej czynnej zwolnieni, lecz na podstawie prawomocnego orzeczenia właściwej władzy wojskowej bądź to przy przeglądzie, bądź też później zaliczeni zostali do pospolitego ruszenia. Obowiązek służby w pospolitem ruszeniu dla nich rozpoczyna się z chwilą zaliczenia ich do pospolitego ruszenia i trwa do końca tego roku kalendarzowego, w którym kończą oni lat 50.

Pospolitacy powyżej lat 20 a poniżej lat 30, którzy nie odbywali służby w wojsku stałym, względnie w zapasie, obowiązani są aż do ukończenia 40 roku życia do tych samych ćwiczeń, do jakich obowiązana jest obrona krajowa. Inni wolni są od ćwiczeń.

Art. 15. O zaliczeniu żołnierzy wojska stałego i zapasu do rezerwy rezerwistów do obrony krajowej i obowiązanych do służby w obronie krajowej do pospolitego ruszenia — decyduje wyłącznie właściwa władza wojskowa w myśl postanowień niniejszej ustawy.

Art. 16. Komenda Główna wojsk polskich ma prawo odroczyć termin zwolnienia żołnierzy wojska stałego do rezerwy, jak również przedłużyć okresy ćwiczeń zapasowych, rezerwistów i obrony krajowej. Zarządzenie to może nastąpić jedynie za zgodą Rządu.

TYTUŁ III.

O służbie pomocniczej.

Art. 17. Obowiązek służby pomocniczej istnieje tylko w czasie wojny. Obejmuje on wszystkich, nie powołanych pod broń, od początku tego roku kalendarzowego, w którym obowiązani kończą lat 16, aż do końca tego roku kalendarzowego, w którym kończą oni lat 60. Zwierzchnia Władza państwowa polska decyduje o tem, jakie kategorie osób i w jakim porządku będą do służby tej powoływane i jakie rodzaje działalności tej służby wymagają.

TYTUŁ IV.

Przygotowawcze wykształcenie wojskowe młodzieży.

Art. 18. Komenda Główna wojsk polskich może w porozumieniu z odpowiednimi ministerstwami zarządzić dla młodzieży od lat 16 do 20

życia ćwiczenia i kursy, dające młodzieży ogólne przygotowawcze wyszkolenie wojskowe.

TYTUŁ V.

Organizacja poboru.

Art. 19. Państwo polskie pod względem służby wojskowej podzielone będzie na określoną liczbę okręgów wojskowych, z których każdy obejmie pewną liczbę powiatów. Podział ten winien być dostosowany do podziału administracyjnego kraju.

Art. 20. Ilość i siedziba okręgów wojskowych tudzież ilość i nazwa należących do każdego okręgu powiatów będą ustalone w osobnym rozporządzeniu Komendy Głównej wojsk polskich, wydanem w porozumieniu z Rządem.

Wszelkie zmiany, dotyczące okręgów wojskowych, ich siedzib tudzież ilości należących do każdego okręgu powiatów, zarządzić może jedynie Komenda Główna wojsk polskich w porozumieniu z Rządem.

Art. 21. Władzą administracyjno-wojskową w okręgu wojskowym jest Okręgowa Komenda Uzupelnień.

Art. 22. Okręgowym komendom uzupełnień podległe są Powiatowe Komendy Uzupelnień.

Art. 23. Powiatowa komenda uzupełnień obejmuje jeden albo więcej powiatów. Powiaty większe tudzież miasta większe mogą być podzielone na 2 lub więcej rejonów z własną powiatową komendą uzupełnień.

Art. 24. Ilość i siedziba powiatowych komend uzupełnień, ilość i nazwa powiatów, podległych poszczególnym komendom, podział ewentualny powiatów i miast na rejony — będą uskutecznione w osobnym rozporządzeniu Komendy Głównej wojsk polskich, wydanem w porozumieniu z Rządem.

Art. 25. Na czele okręgowej komendy uzupełnień stoi wyższy rangą oficer polski, któremu do pomocy dodana będzie odpowiednia ilość oficerów tudzież podoficerów i żołnierzy.

Art. 26. Na czele powiatowej komendy uzupełnień stoi oficer polski, któremu do pomocy dodana będzie odpowiednia ilość podoficerów i żołnierzy.

Art. 27. Zadania i obowiązki powiatowych komend uzupełnień są następujące:

- a) ułożenie i prowadzenie imiennej listy popisowych (art. 41 i nast.) tudzież innych list obowiązanych do służby wojskowej (art. 76 i nast.).
- b) powołanie do przeglądu,
- c) wojskowo-lekarski przegląd popisowych,
- d) przyznanie ulg w pełnieniu służby i zwolnień ze służby,
- e) zaliczenie do zapasu, rezerwy, obrony krajowej i pospolitego ruszenia,
- f) kontrola zapasowych, rezerwistów i służących w obronie krajowej.

Art. 28. Zadania i obowiązki okręgowych komend uzupełnień są następujące:

- a) nadzór nad czynnościami podległych powiatowych komend uzupełnień,
- b) rozdział uchwalonego kontyngensu na podległe powiatowe komendy uzupełnień,
- c) władza dyscyplinarna i sądowa nad podległymi oddziałami,
- d) rozstrzyganie w charakterze drugiej instancji skarg na decyzje i zarządzenia, wydane przez powiatowe komendy uzupełnień.

Art. 29. Dla wykonywania obowiązków, wymienionych w art. 28 lit. d, powołana będzie w każdej okręgowej komendzie uzupełnień stała komisja, w której skład wchodzi:

- a) okręgowy komendant uzupełnień, względnie jego zastępca, jako przewodniczący komisji,
- b) komisarz Rządu Polskiego, mianowany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, jako reprezentant władzy cywilnej,
- c) dwaj lekarze wojskowi, a w braku ich cywilni, delegowani przez Komendę Główną wojsk polskich,
- d) reprezentant ludności danego okręgu wojskowego.

Osobne rozporządzenie Rządu, wydane w porozumieniu z Komendą Główną wojsk polskich, określi sposób powołania reprezentanta ludności.

Art. 30. Sposób urzędowania okręgowych komend uzupełnień tudzież powiatowych komend uzupełnień określą osobne regulaminy, wydane przez Komendę Główną wojsk polskich w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 31. Zaciężni będą pełnić służbę w okręgach wojskowych, wskazanych przez Komendę Główną wojsk polskich.

TYTUŁ VI.

Czynności przygotowawcze.

A) Listy poborowe.

Art. 32. Corocznie w powiatach wójtowie gmin, w miastach naczelnicy gmin miejskich, w miastach, mających własne powiatowe komendy uzupełnień, komisarze okręgów milicji — ułożą listy poborowe, do których zapiszą w porządku alfabetycznym nazwiska wszystkich mężczyzn, kończących 20 lat życia w danym roku i zamieszkałych w obrębie gminy, miasta lub okręgu milicji.

Art. 33. Za podstawę do układania list poborowych służą: księgi ludności, wykazy urzędów stanu cywilnego oraz wszelkie inne dane urzędowe i nieurzędowe — po ich sprawdzeniu.

Art. 34. Prócz mieszkańców zapisanych do ksiąg ludności mają być wciągnięci do listy poborowej:

- a) nieobecni w gminie lub mieście, chociażby byli zobowiązani umowami do zamieszkiwania poza gminą lub miastem, oraz zamknięci w więzieniu, jeśli jednocześnie ich ojcowie lub matki albo osoby miejsce rodziców prawnie zastępujące mieszkają w gminie lub mieście, albo też jeżeli ich ojciec lub matka, względnie osoby miejsce rodziców prawnie zastępujące, które wyemigrowały, miały w gminie lub mieście zamieszkanie;

- b) żonaci, mieszkający w gminie lub mieście, gdyby nawet ich rodzice mieszkali w innej gminie lub mieście;
- c) urodzeni i mieszkający w gminie lub mieście i nie mający ojca lub matki lub osób miejsce rodziców prawnie zastępujących;
- d) zamieszkali w gminie lub mieście, nie podpadający pod powyższe kategorie i nie mogący dowieść swego zamieszkania w innej gminie lub mieście.

Art. 35. Listy poborowe sporządzone będą według wzoru A).

Art. 36. Listy poborowe będą ogłoszone, względnie dostępne do przejrzania, najpóźniej 15 marca każdego roku przez przeciąg jednego miesiąca.

Art. 37. W ciągu miesiąca po ogłoszeniu list każdy z wpisanych, uległy kalectwu lub chorobie, czyniącej go do służby wojskowej czynnej zupełnie niezdatnym, winien zawiadomić o tem wójta gminy, burmistrza albo komisarza milicji, względnie policji, z załączeniem poświadczenia lekarskiego, wystawionego przez lekarza wojskowego lub powiatowego. W nieobecności wpisanego do listy uczynić mogą to doniesienie w jego zastępstwie rodzice, krewni, osoby miejsce rodziców prawnie zastępujące lub pełnomocnicy.

Zawiadomienie to wraz z dokumentami przesłane będzie po upływie ustanowionego terminu do właściwej powiatowej komendy uzupełnień, która orzecze, czy zachodzi potrzeba powołania do przeglądu.

Art. 38. Opuszczeni w listach poborowych z poprzednich lat wpisani będą do list poborowych tego roku, w którym to opuszczenie nastąpiło.

Art. 39. Po upływie określonego wyżej w art. 36 terminu miesięcznego wszelkie wpisy, wykreślenia i poprawki w listach poborowych mogą być uskutecznione jedynie na zarządzenie właściwej powiatowej komendy uzupełnień.

Art. 40. Wszelkie czynności i koszta, związane ze sporządzeniem list poborowych, pokrywać będą gminy z własnych funduszków.

B) Lista imienna popisowych.

Art. 41. Listy poborowe sporządzane będą w dwóch równobrzmiących egzemplarzach. Jeden egzemplarz pozostaje w przechowaniu cywilnej powiatowej władzy administracyjnej, drugi przesłany będzie powiatowej komendzie uzupełnień.

Art. 42. Na podstawie list poborowych sporządzi powiatowa komenda uzupełnień listę imienną popisowych, do których wpisze w porządku alfabetycznym gmin, względnie w porządku liczbowym okręgów milicyjnych, wszystkich popisowych swego okręgu w porządku alfabetycznym nazwisk.

Art. 43. Listy imienne popisowych sporządzane będą wedle wzoru B).

Art. 44. Uzupełnienie, względnie sprostowanie, listy imiennej popisowych nastąpi w czasie przeglądu. O wszelkich zmianach, zachodzących w liście imiennej popisowych, zawiadomi komenda powiatowa uzupełnień właściwą władzę administracyjną powiatu, w celu uzgodnienia listy imiennej popisowych z listą poborową.

Art. 45. Ochotnicy (art. 97 i nast.) wpisani będą do listy imiennej popisowych tego roku, w którym się do służby wojskowej zgłosili. Wpisu dokonuje powiatowa komenda uzupełnień.

Art. 46. Wyreślenia z listy imiennej popisowych należy dokonać:

- a) przy przeniesieniu do jednej z list, wymienionych w art. 76,
- b) w razie zupełnego zwolnienia od służby czynnej,
- c) w razie śmierci,
- d) w razie utraty obywatelstwa polskiego.

Przy wykreśleniu należy w rubryce „uwaga“ podać krótko powód wykreślenia.

Art. 47. Wszelkie zmiany i wykreślenia winny być dokonane w ten sposób, by tekst pierwotny wpisu był łatwy do odczytania.

TYTUŁ VII.

Pr z e g l ą d.

Art. 48. Przegląd powołanych do wojska odbywać się będzie corocznie między 15 października a 15 grudnia.

Komenda Główna wojsk polskich może wyznaczyć w razie uzasadnionej potrzeby inny termin dorocznego przeglądu oraz urządzić przegląd dodatkowy za każdorazowym przyzwoleniem Rządu.

Art. 49. Przegląd przeprowadza się na podstawie imiennej listy popisowych. Do przeglądu powołani będą tak popisowi danego rocznika, jak też i ci, którzy mają odroczenia z lat poprzednich, o ile od stawiennictwa osobistego nie zostali zwolnieni (art. 59 ust. 3).

Art. 50. Przeglądu dokonuje komisja przeglądowa w następującym składzie:

- a) powiatowy komendant uzupełnień, względnie jego zastępca,
- b) komisarz Rządu Polskiego, delegowany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych,
- c) lekarz wojskowy, względnie cywilny, delegowany przez Dyрекcję Służby Zdrowia Publicznego w porozumieniu z właściwą okręgową komendą uzupełnień,
- d) delegat sejmiku powiatowego.

Celem udzielenia komisji przeglądowej informacji o popisowych mają stanąć do przeglądu także wójci i sołtysi. Powoływani oni będą kolejno na ten czas, kiedy odbywa się przegląd popisowych ich gminy. Głosu w komisji wójci i sołtysi nie mają.

W miastach, mających własne komendy uzupełnień, miejsce delegata sejmiku zajmuje delegat rady miejskiej.

Jeżeli dwa lub więcej powiatów podlegają jednej powiatowej komendzie uzupełnień, sejmiki danego powiatu delegują do komisji przeglądowej swego przedstawiciela kolejno w porządku alfabetycznym nazwy powiatu na przeciąg jednego roku.

Jeżeli jeden powiat jest podzielony na kilka powiatowych komend uzupełnień, sejmiki powiatów delegują tylu swoich przedstawicieli, ile jest w powiecie powiatowych komend uzupełnień.

Wyborów delegatów sejmików, względnie rady miejskiej, dokonywa się na rok jeden. Ponowny wybór tych samych delegatów jest pożądanym.

Przewodniczy w komisji przeglądowej komisarz Rządu polskiego, delegowany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

Art. 51. Komisja przeglądowa wykonywać będzie swoje czynności publicznie. Po rozpoczęciu czynności, popisowi, ich rodzice, względnie osoby ich miejsce prawnie zastępujące, i pełnomocnicy mogą zgłosić swe uwagi i poprawki, co do których komisja wyda orzeczenie.

Po sprawdzeniu wiadomości o osobach, nie wciągniętych do list poborowych, komisja poweźmie co do nich następujące decyzje: ci, którzy poprzednio, a najdalej na samem posiedzeniu komisji, złożą wyjaśnienie, iż niezapisanie ich do list poborowych nie wynikło z ich niedbalstwa, uznani będą za usprawiedliwionych; ci, których wyjaśnienia uznane będą za niedostateczne, podlegną przeglądowi bez uwzględnienia ulg i odroczeń.

Podejrzani o oszustwo pociągnięci będą do odpowiedzialności sądowej.

Art. 52. Wydanie orzeczenia w przedmiocie ulg i odroczeń zamknie wstępne czynności komisji przeglądowej. Aż do chwili tego zamknięcia mogą być przedstawiane dokumenty, uzasadniające prawo do ulg i odroczeń; na ich podstawie będą wydawane orzeczenia i jednocześnie w imiennych listach popisowych czynione poprawki.

Art. 53. Po zamknięciu wstępnych czynności nastąpi losowanie numerów porządkowych tylko wówczas, jeśli liczba popisowych, mogących być przyjętymi do wojska, przewyższy liczbę kontyngensu, przepisaną na dany okręg poborowy.

Losowania dokona komisja przeglądowa publicznie. Każdy, powołany z kolei zapisania do listy popisowych, wyciągnie swój los; za nieobecnych losy wyciągną ich krewni albo wójt gminy, albo przewodniczący komisji.

Art. 54. Po ukończeniu losowania, o ile zostało ono zarządzane, nastąpią oględziny lekarskie popisowych.

Przedewszystkiem poddani będą oględzinom ci, którzy mają prawo do służby jednorocznej oraz ochotnicy, następnie zapisani do listy popisowych (jeśli odbyło się losowanie, to w kolei losów).

Naprzód poddani będą oględzinom nie mający prawa do ulgi odroczeń, potem zaś posiadający to prawo. Decyzje komisji, co do zdatności powołanych do służby wojskowej, zapadać będą po wysłuchaniu opinii lekarza.

Art. 55. Warunki zdatności fizycznej będą szczegółowo określone w przepisach sanitarno-wojskowych, które wyda Komenda Główna wojsk polskich.

Art. 56. Pod względem zdatności fizycznej do służby wojskowej komisja przeglądowa podzieli obecnych powołanych na 4 kategorie:

1. uznanych za zupełnie zdatnych do służby w wojsku stałym,
2. uznanych za zdatnych tylko do służby w obronie krajowej albo w pospolitem ruszeniu w razie pewnych braków, nie budzących jednakże wątpliwości co do ogólnego stanu zdrowia,
3. słabego zdrowia, którym udziela się odroczenia do nowego przeglądu,
4. uznanych za zupełnie niezdatnych do służby wojskowej czynnej.

Art. 57. Po ukończeniu oględzin i uwzględnieniu wymagań kontyngensu komisja przeglądowa ogłosi wynik przeglądu, ogłaszając nazwiska zaciągniętych do służby czynnej w wojsku stałym, zaliczonych do zapasu, rezerwy, obrony krajowej i pospolitego ruszenia, zwolnionych zupełnie od służby, otrzymujących odroczenia i wstępujących do służby w charakterze jednorocznych albo ochotników.

Art. 58. Szczegółowe przepisy co do trybu postępowania komisji przeglądowych tudzież szczególnych uprawnień oficera, biorącego udział w przeglądzie, — ustanowi regulamin, wydany przez Komendę Główną wojsk polskich w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych.

TYTUŁ VIII.**Odroczenie służby.**

Art. 59. Odroczenia służby wojskowej mogą być z reguły udzielane tylko z roku na rok, nie dłużej jednak, jak do 23 roku życia, o ile nie są przez ustawę niniejszą przewidziane dłuższe odroczenia.

Prawo do udzielania odroczeń przysługuje powiatowej komendzie uzupełnień. W czasie funkcjonowania komisji przeglądowej prawo to przechodzi na komisję przeglądową względem popisowych, powołanych do przeglądu.

W razie odroczenia dłuższego, niż na rok, otrzymujący odroczenie zwolnieni będą na czas trwania odroczenia od stawania do przeglądu.

Art. 60. Mający odroczenia winni będą po upływie terminu stanąć w komisji, która udzieliła im odroczenia. W wyjątkowych wypadkach wolno stanąć także przed inną komisją przeglądową. Umotywowane podania muszą być wniesione do tej powiatowej komendy uzupełnień, która odroczenia udzieliła, najpóźniej na 14 dni przed przeglądem, przyczem wymienić należy tę powiatową komendę uzupełnień, przed którą petent chce stanąć do przeglądu. Orzeczenia powiatowej komendy uzupełnień, na prośby te zapadłe, nie ulegają zaskarżeniu.

Art. 61. Odroczenia wskutek stosunków rodzinnych i majątkowych udzielane będą na prośbę powołanych lub ich krewnych, względnie osób zastępujących prawnie miejsce rodziców. Odroczenia z roku na rok przysługują:

1. jedynym żywicielom pozbawionych podpory rodzin albo niezdolnych do pracy rodziców, dziadka, babki albo braci i sióstr;
2. bratu, następującemu wiekiem po żołnierzu, zabitym na wojnie albo zmarłym z ran, albo wskutek ran niezdolnym do pracy, albo zmarłym na wojnie wskutek choroby, jeżeli przez udzielenie odroczenia może być wyświadczona niezbędna pomoc jego rodzinie.

Nie będą brane pod uwagę takie okoliczności rodzinne i majątkowe, które zostały rozmyślnie wytworzone w celu pozyskania odroczenia. Pod względem odroczeń bracia przyrodni traktowani będą na równi z rodzonymi. Synom naturalnym tylko względem matek przyznane będą obowiązki rodzinne.

Art. 62. Jeżeli pozbawione podpory rodziny albo niezdolni do pracy rodzice, dziadek, babka, bracia lub siostry nie mogą obyć się bez pomocy jednego z dwóch równocześnie powołanych żywicieli, jednemu z nich udzielone będzie odroczenie do czasu zwolnienia ze służby drugiego. Otrzymujący odroczenie winien być powołany jednocześnie ze zwolnieniem ze służby przedtem powołanego.

Art. 63. Jeżeli jedyny żywiciel po dojściu do lat 23 życia w dalszym ciągu pozostaje w tymże stanie jedynego żywiciela, zaliczony będzie do obrony krajowej.

Art. 64. Z przyczyn zawodowych odroczenie z roku na rok przysługuje:

1. popisowym, którzy wykażą się odpowiedniem zaświadczeniem szkoły lub instytucji przez państwo uznanej, iż przygotowują się do określonego zawodu, jeżeli przerwa w ich pracy spowoduje dla nich znaczną szkodę, — do lat 23;

2. słuchaczom uniwersytetu i wyższych zakładów naukowych — do lat 25;

3. poświęcającym się studjom teologii wyznania rzymsko-katolickiego oraz innych wyznań chrześcijańskich dla uzyskania święceń kapłańskich — do lat 27.

Art. 65. O wszelkich dalszych odroczeniach ponad terminy przepisane, lecz nie dłużej niż jeszcze na lat 2, decydować mogą okręgowe komendy uzupełnień, o ile przedłożone im będą ważne dowody.

Art. 66. Powołanym zamieszkałym zagranicą dłuższy czas udzielone być mogą odroczenia przez rządowe organy zastępcze państwa polskiego zagranicą, jednak nie dłużej, jak do osiągnięcia przez nich 23 lat życia.

Dalsze odroczenia, nie dłużej jednak jak do 25 lat życia, mogą być dozwolone jedynie w razie udowodnienia nieodzownej potrzeby dalszego pobytu zagranicą.

Art. 67. W razie ogłoszenia mobilizacji wszystkie odroczenia tracą moc.

TYTUŁ IX.

Zwolnienia od obowiązku służby.

Art. 68. Kapłani i zakonnicy wyznań chrześcijańskich, pastorowie wyznania ewangelicko-augsburskiego i ewangelicko-reformowanego, uznani przez państwo rabini i uznani przez państwo duchowni innych wyznań będą wolni od służby wojskowej.

Art. 69. Opuszczenie stanu duchownego przez osoby wymienione w poprzednim paragrafie przed dojściem do 30 lat życia pozbawia ich tej ulgi.

TYTUŁ X.

Służba wojskowa nauczycieli ludowych.

Art. 70. Nauczyciele ludowi, którzy istotnie pełnią obowiązki nauczycielskie, mogą być zwolnieni do zapasu.

Art. 71. Jeśli zwolniony na powyższej zasadzie nauczyciel porzuci swój zawód albo zostaje na zawsze ze swego stanowiska zwolniony przed upływem 25 roku życia, może być niezwłocznie powołany do odsłużenia pozostającego mu terminu służby w wojsku stałym.

TYTUŁ XI.

Służba wojskowa osób sądownie poszlakowanych.

Art. 72. Służba wojskowa jest służbą honoru. Wskutek tego:

- a) znajdujący się pod śledztwem o zbrodnię lub występki, pociągający za sobą karę więzienia od jednego roku i 6 miesięcy do lat 6, względnie domu poprawy, — uzyskują odroczenie służby aż do czasu umorzenia śledztwa, względnie uprawomocnienia się wyroku;

- b) skazani na karę pozbawienia wolności, połączoną z pozbawieniem praw (art. 30 ustawy karnej), w razie uznania ich zdadności fizycznej do służby wojskowej, przy przeglądzie zostaną wcieleni do specjalnych oddziałów aż do czasu przywrócenia tych praw (art. 31 ustawy karnej).

TYTUŁ XII.

Zaliczenie do zapasu, rezerwy, obrony krajowej i pospolitego ruszenia.

Art. 73. Przeniesienie żołnierzy wojska stałego, względnie zapasu, do rezerwy, zaliczenie do obrony krajowej i pospolitego ruszenia należy do powiatowej komendy uzupełnień.

Art. 74. Do rezerwy będą zaliczeni: mający odroczenia wskutek tymczasowej niezdatności do służby i uznani w trzecim roku po pierwszym powołaniu i jeszcze za tymczasowo niezdatnych, ale których stan zdrowia pozwala mniemać, że w roku następnym osiągną taką poprawę zdrowia, że będą mogli podolać ciężarom służby wojskowej.

Art. 75. Do pospolitego ruszenia będą zaliczeni:

- 1) cierpiący na choroby nieuleczalne, które przeszkadzają w służbie w wojsku stałym, w zapasie i rezerwie, ale nie są przeszkodą dla służby w pospolitem ruszeniu z użyciem broni, czy dla czynności pozafrontowych, zwłaszcza w zakresie zwykłej ich specjalności (aptekarze, technicy, rzemieślnicy, kopacze ziemi i t. p.);
- 2) mający odroczenia wskutek tymczasowej niezdatności fizycznej i uznani w trzecim roku za mało zdadnych, o ile w następnym roku nie można oczekiwać takiej poprawy, żeby mogli być zaliczeni do rezerwy.

TYTUŁ XIII.

Prowadzenie list.

Art. 76. W powiatowych komendach uzupełnień prowadzone będą listy wszystkich powołanych do służby wojskowej w ten sposób, by w nich stosunek do wojska każdego powołanego jasno był uwidoczniiony.

Art. 77. Dlatego każda powiatowa komenda uzupełnień po ukończeniu przeglądu sporządzi osobne listy imienne dla:

- 1) zaliczonych do służby w wojsku stałym,
- 2) zaliczonych do służby w zapasie,
- 3) zaliczonych do rezerwy,
- 4) zaliczonych do obrony krajowej,
- 5) zaliczonych do pospolitego ruszenia,
- 6) otrzymujących odroczenie wskutek słabego zdrowia,
- 7) otrzymujących odroczenie wskutek stosunków rodzinnych, majątkowych i zawodowych,
- 8) wstępujących do wojska w charakterze jednorocznych,
- 9) wstępujących do wojska w charakterze ochotników.

Art. 78. W listach tych notowane będą wszelkie zmiany, jakie w sta-

nie służby obowiązanego zająć mogą aż do ostatecznego zwolnienia od obowiązku służby wojskowej czynnej.

Art. 79. Na podstawie powyższych list powiatowa komenda uzupełnień wyda popisowym książeczki, zawierające szczegóły z list.

Książeczki te winny być przedstawione na żądanie władz policyjnych, milicyjnych, sądowych, administracyjnych. Czynione w nich będą w razie potrzeby dalsze adnotacje.

Art. 80. Sposób prowadzenia tych list przez powiatowe komendy uzupełnień, postanowienie, jakie szczegóły mają być w listach uwidocznione, forma książeczek, sposób ich prowadzenia i szczegóły, w nich uwidocznić się mające, będą ustalone w osobnym rozporządzeniu Komendy Głównej wojsk polskich, wydanem w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych.

TYTUŁ XIV.

Określenie kontyngensu.

Art. 81. Najwyższa Władza Państwa Polskiego na wniosek Rządu określi na każdy rok liczbę zaciężnych, wymaganą do skompletowania wojska.

Art. 82. Komenda Główna wojsk polskich na podstawie powyższej liczby ogólnej ustali liczby zaciężnych, wymagane do skompletowania każdego oddziału wojskowego, przy uwzględnieniu liczby ochotników.

Art. 83. Ogólna liczba zaciężnych podzielona będzie odpowiednio do wymagania oddziałów wojskowych między wszystkie okręgi wojskowe, a to w stosunku do liczby popisowych w danym okręgu, obowiązanych do służby czynnej w wojsku stałym i zapasie.

Art. 84. Jeśli okrąg wojskowy nie może wystawić wymaganej odeń liczby zaciężnych, brakująca ilość podzielona będzie między pozostałe okręgi, odpowiednio do istniejącego w nich nadmiaru popisowych.

Art. 85. Okręgi wojskowe podzielą liczbę zaciężnych, od nich wymaganą, pomiędzy powiatowe komendy uzupełnień, w stosunku do liczby popisowych.

Art. 86. Jeśli powiatowa komenda uzupełnień nie może wystawić wymaganej liczby zaciężnych, brakująca ilość podzielona będzie między inne w tym samym okręgu będące powiatowe komendy uzupełnień, odpowiednio do istniejącego w nich nadmiaru popisowych.

TYTUŁ XV.

Służba jednoroczna.

Art. 87. Prawo do jednorocznej służby przysługuje tym, którzy w chwili powołania ich do służby w wojsku stałym, zdali w szkole średniej państwowej lub przez państwo uznanej egzamin dojrzałości, względnie równorzędny z tym egzaminem egzamin ostateczny.

Komenda główna wojsk polskich po porozumieniu się z odpowiednimi ministerstwami ogłaszać będzie rok rocznie publicznie wykaz tych zakładów naukowych, które uprawniają ich absolwentów do jednorocznej służby.

Art. 88. Prawo to przysługuje następnie tym, którzy w chwili powołania ich do służby w wojsku stałym ukończyli conajmniej 6 klas szkoły średniej państwowej lub przez państwo uznanej, a to na specjalnych warunkach, które określi Komenda Główna wojsk polskich w porozumieniu z Rządem.

Art. 89. Służbę jednoroczną odbywają uprawnieni na koszt państwa, wolno im jednak służyć także na koszt własny.

Art. 90. Jednorocznym, utrzymującym się kosztem własnym, mogą wybrać sobie rodzaj broni i oddział, w którym chcą służyć.

Utrzymywanym przez skarb państwa przywilej ten nie przysługuje.

Art. 91. Uprawnieni do jednorocznej służby otrzymują poświadczenia tego swego prawa od właściwej władzy wojskowej.

Art. 92. Wszyscy żołnierze służby czynnej, którzy w czasie odbywania służby uzyskują warunki, uprawniające ich do jednorocznej służby, mogą uzyskać uprawnienia jednorocznych od właściwej władzy wojskowej, po przedłożeniu przepisanych dokumentów.

Art. 93. Celem uzyskania prawa do jednorocznej służby muszą petenci najpóźniej w dniu przeglądu przedłożyć w oryginale albo w uwierzytelnionych odpisach następujące dokumenty:

- a) metrykę urodzenia,
- b) urzędowe świadectwo moralności,
- c) świadectwo szkolne, uprawniające do jednorocznej służby,
- d) poparte wykazaniem odpowiedniego majątku zobowiązanie własne, względnie zobowiązanie rodziców, opiekuna, względnie krewnych lub osób postronnych, że przez cały czas jednorocznej służby petenta ponosić będą koszta jego utrzymania i umundurowania, względnie, że poniesione na ten cel wydatki przez skarb państwa zwrócą.

Art. 94. Nieuzasadnione niedotrzymanie terminu stawiennictwa pozbawi uprawnionych przywileju jednorocznej służby.

Art. 95. Słuchacze medycyny, weterynarii i farmacji pełnią służbę linjową tylko pół roku, a następnie pół roku na urzędach wojskowo-sanitarnych.

Po odbyciu służby półrocznej linjowej mogą oni uzyskać odroczenie dalszej służby w myśl art. 64 ust. 2.

Art. 96. Po odśłużeniu roku jednorocznym, którzy aspirują do rangi oficerskiej jakiegobądź rodzaju broni, poddani będą egzaminowi i po złożeniu go z dobrym wynikiem zostaną mianowani aspirantami oficerskimi. Aspiranci oficerscy mogą zostać mianowani oficerami rezerwy dopiero po odbyciu ćwiczeń, których okres ustali Komenda Główna wojsk polskich.

Skład komisji egzaminacyjnej, zakres wymaganych wiadomości, sposób postępowania komisji i terminy egzaminów — przepisze Komenda Główna wojsk polskich w porozumieniu z Rządem.

TYTUŁ XVI.**Służba ochotnicza.**

Art. 97. Każdy niezaliczony do wojska stałego może być przyjęty do niego w charakterze ochotnika.

Ochotnik winien:

- a) mieć skończonych 17 a nie więcej nad 28 lat życia,
- b) posiadać urzędowe świadectwo moralności,
- c) mieć zgodę ojca lub matki, względnie osoby miejsce rodziców prawnie zastępującej, o ile nie ukończył 21 lat życia.

Art. 98. Ochotnicy przyjmowani są do wszystkich rodzajów broni tylko do służby linjowej.

Art. 99. Ochotnicy pozostawać będą na utrzymaniu skarbowem i winni odsłużyć terminy, ustalone w ustawie niniejszej.

Ochotnikom przysługuje prawo wyboru rodzaju broni i oddziału, w którym chcą służyć.

Art. 100. Zamiar wstąpienia do wojska w charakterze ochotnika zgłoszony być winien w powiatowej komendzie uzupełnień na 2 miesiące przed ogólnym terminem przeglądu.

Art. 101. Szczegółowe przywileje ochotników, a zwłaszcza tych, którzy zgłoszą się do służby na dłuższy okres czasu, niż w ustawie przepisany, określi Komenda Główna wojsk polskich.

Art. 102. Żołnierze, którzy ukończyli służbę w wojsku stałym, mogą na własne żądanie pozostać w służbie ponad termin na warunkach i na okres, jakie będą ustalone osobno przez Komendę Główną wojsk polskich.

Art. 103. Żołnierze tacy otrzymują szczególne przywileje tak w czasie służby (pierwszeństwo w przyjęciu do szkół podoficerskich, wyższe pobory, lepsze zaopatrzenie rodzin i t. p.), jak i po ukończeniu służby (pierwszeństwo przy uzyskaniu posad w służbie rządowej cywilnej i t. p.). Zakres tych przywilejów ustali Rząd.

TYTUŁ XVII.**Kontrola zapasowych, rezerwistów i służących w obronie krajowej.**

Art. 104. Zaliczenie do zapasu, rezerwy i obrony krajowej, wykreślenie zapasowych, rezerwistów i służących w obronie krajowej, kontrolę ich podczas pozostawania w służbie, powoływanie ich do przepisanych ćwiczeń — należą do powiatowych komend uzupełnień.

Art. 105. Zapasowi, rezerwiści i służący w obronie krajowej, którzy staną się niezdolnymi do służby wojskowej i skutkiem tego mają prawo do odroczenia, względnie zupełnego zwolnienia, mają co do tego przy przedstawieniu odpowiednich zaświadczeń lekarza wojskowego albo powiatowego zgłosić się o rozstrzygnięcie do właściwej powiatowej komendy uzupełnień.

Art. 106. W wypadkach śmierci wykreślenia z listy dokonać może powiatowa komenda uzupełnień jedynie na podstawie aktu zejścia.

Art. 107. Komenda Główna wojsk polskich może zarządzić zebrania kontrolne zapasowych, rezerwistów i służących w obronie krajowej.

Art. 108. Każdą zmianę miejsca zamieszkania obowiązany jest zapasowy, rezerwista i służący w obronie krajowej zgłosić w powiatowej komendzie uzupełnień swego nowego miejsca zamieszkania bezpośrednio lub przez urząd gminny.

Komenda ta zawiadamia o tej zmianie tę powiatową komendę uzupełnień, w której listach jest wpisany meldujący się.

TYTUŁ XVIII

Służba wojskowa obywateli naturalizowanych i osób niemających określonego obywatelstwa.

Art. 109. Obywatele państw obcych nie podlegają obowiązkowi służby wojskowej.

Art. 110. Obywatele państw obcych, którzy uzyskają obywatelstwo polskie w tym wieku, w którym obywatel polski, w myśl niniejszej ustawy, obowiązany jest do służby wojskowej, będą pociągnięci do pełnienia tego obowiązku w tej kategorii służby, która jest przepisana w niniejszej ustawie dla ich wieku, bez względu na to, czy i w jaki sposób uczynili zadość obowiązkowi służby wojskowej w swojej dotychczasowej ojczyźnie.

Art. 111. Osoby, których przynależność państwowa nie jest znana, a które mieszkają stale w obrębie Państwa Polskiego, będą pociągane do służby wojskowej narówni z obywatelami Państwa Polskiego, o ile nie będą mogły wykazać przynależności państwowej obcej.

Art. 112. Osoby, obowiązane do służby wojskowej, o ile od tej służby nie uzyskały zupełnego zwolnienia z przyczyn niezdadności fizycznej, z przyczyn rodzinnych, majątkowych lub zawodowych, nie mogą w zasadzie przyjmować obywatelstwa obcego.

Bliższe szczegóły tej zasady, jak również przepisy co do stałej lub czasowej emigracji osób obowiązanych do służby wojskowej, — ustali osobna ustawa.

TYTUŁ XIX.

Zawieranie małżeństwa przez osoby, obowiązane do służby wojskowej.

Art. 113. Zawieranie małżeństwa przez żołnierzy, odbywających służbę w wojsku stałym, względnie w zapasie, zasadniczo jest wzbronione.

W wyjątkowych wypadkach, godnych uwzględnienia, może tym osobom zezwolić na małżeństwo Komenda Główna wojsk polskich. O zawarciu małżeństwa ma być zawiadomiona powiatowa komenda uzupełnień, która fakt ten uwidoczni w listach. Obowiązek zawiadomienia o małżeństwie spoczywa na zawierającym małżeństwo. W jego zastępstwie mogą

to czynić krewni, osoby prawnie zastępujące miejsce rodziców, pełnomocnik lub osoby postronne.

TYTUŁ XX.

Art. 114. Decyzje i zarządzenia powiatowych komend uzupełnień wolno będzie osobom interesowanym zaskarżyć do okręgowej komendy uzupełnień w terminie dwutygodniowym od daty ich ogłoszenia.

Art. 115. Skargi te wraz z dokumentami złożone będą w powiatowej komendzie uzupełnień, która je w ciągu dni 7 wraz ze swoim sprawozdaniem prześle do okręgowej komendy uzupełnień. Skargi te mogą być wnoszone albo pisemnie albo ustnie do protokołu.

Art. 116. Decyzje i zarządzenia okręgowych komend uzupełnień wolno będzie osobom interesowanym zaskarżyć do Komendy Głównej wojsk polskich w terminie miesięcznym od daty ich ogłoszenia.

Art. 117. Wniesienie skargi nie wstrzymuje wykonania zaskarżonej decyzji.

TYTUŁ XXI.

Sądownictwo osób obowiązanych do służby wojskowej, podatek wojskowy osób od służby wojskowej zwolnionych i postanowienia karne za niedopełnienie obowiązków, nakazanych w niniejszej ustawie.

Art. 118. Sądownictwo osób obowiązanych do służby wojskowej, podatek wojskowy osób od służby wojskowej zwolnionych i przepisy karne za niedopełnienie względnie nie należyte dopełnienie obowiązku, nakazanego przepisami niniejszej ustawy, będą przedmiotem osobnej ustawy.

TYTUŁ XXII.

Przepisy przejściowe.

Art. 119. Ci, którzy wstąpili do służby w Legjonach Polskich (Polskim Korpusie Posiłkowym) oraz w Wojsku Polskim podczas wojny — uważani będą za pełniących obowiązek służby wojskowej zgodnie z przepisami niniejszej ustawy.

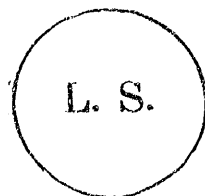
Art. 120. Tym obywatelom Królestwa Polskiego, którzy odbyli czynną służbę w wojsku rosyjskiem lub w oddziałach polskich, wyłonionych z wojska rosyjskiego, podług wojskowej ustawy rosyjskiej, zaliczy się czas służby, przebytej w wojsku, przed wojną i w czasie wojny wedle przepisów niniejszej ustawy.

Art. 121. Działające przed ogłoszeniem niniejszej ustawy przepisy o pomocy dla wojskowych oraz dla rodzin wojskowych, pozostających w służ-

bie polskiej albo rosyjskiej, zachowują swoją moc do czasu wydania normalnej ustawy w tym przedmiocie dla wojskowych armji polskiej.

Dan w Warszawie, dnia 27 października 1918 r.

† *Aleksander Kakowski*
Zdz. Lubomirski
Józef Ostrowski

Prezydent Ministrów:

Józef Świeżyński